Lausunto HE 213/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Kirjallinen lausunto sivistysvaliokunnalle 19.10.2026

Suomen Vanhempainliitto (jäljempänä Vanhempainliitto) kiittää sivistysvaliokuntaa pyynnöstä lausua hallituksen esityksestä oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyvistä laeista.

Opiskelijan oikeuksien tarkennukset kannatettavia

Vanhempainliitto kannattaa, että oppivelvollisten nuorten oikeuksia täsmennetään tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa (TUVA-koulutus). Nuorten tulevaisuuden kouluttautumisen kannalta on olennaista, että TUVA-koulutuksessa turvataan nuorten yhdenvertaisuus sääntelemällä tarkemmin sen pakollisista osista ja turvaamalla kaikkien opiskelijoiden mahdollisuudet korottaa perusopetuksen arvosanoja ja tutustua lukion tai ammatillisen koulutuksen opintojen kautta, mitä opiskeleminen näissä oppilaitoksissa on. On myös tärkeää, että säännöksiä tarkennetaan matka- ja majoituskorvausten suhteen, jotta jatkossa opiskelijoita kohdellaan yhdenmukaisesti. Vanhempainliitto huomauttaa kuitenkin, että ”nopein matkustustapa” ei saa käytännössä tarkoittaa oletusta perheen käytettävissä olevasta autosta tai päivittäisestä kuljetusmahdollisuudesta.

Vanhempainliitto kannattaa, että oppivelvollisten tosiasiallinen yhdenvertaisuus turvataan varmistamalla, että heidät voidaan asettaa koulutukseen valinnassa erityisasemaan. Kannatamme myös sitä, että tämä mahdollisuus koskee vain yhteishakua. Oppivelvollisten lisäksi on huolehdittava niiden nuorten mahdollisuuksista päästä opiskelemaan, jotka tarvitsevat yksilöllisen aikataulun koulutuspolullaan tai palaavat opintoihin keskeytymisen jälkeen. Jatkuvan haun säilyminen ei yksin takaa opiskelupaikkaa esimerkiksi TUVA-koulutuksen aikana 18 vuotta täyttäville, myöhemmin maahan muuttaneille tai ilman toisen asteen tutkintoa oleville nuorille.

Oppivelvollisten yhdenvertaiset oikeudet on turvattava nuorten työpajatoiminnassa

Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että nuorelle tarjotaan tukea tilanteissa, joissa hän ei ole saanut opiskelupaikkaa, hänet on katsottu eronneeksi opinnoistaan tai hänen opiskeluoikeutensa on peruutettu. Nuorten työpajatoimintaa on jo hyödynnetty oppimisympäristönä, ja se voi tarjota nuorelle mielekkään ja motivoivan tavan vahvistaa valmiuksiaan sekä löytää oma koulutuspolkunsa. Hallituksen esityksessä kuitenkin tunnistetaan myös epävarmuus siitä, saadaanko ilman opiskelupaikkaa olevia nuoria kiinnittymään työpajatoimintaan (esityksen s. 23).

Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että työpajatoimintaa hyödynnetään ensisijaisesti koulutuksen järjestäjän kanssa sovittuna oppimisympäristönä, jolloin nuori säilyttää opiskeluoikeutensa ja siihen liittyvät oikeudet ja palvelut. Myös ilman opiskelupaikkaa olevan oppivelvollisen väliaikainen työpajajakso voi olla perusteltu ratkaisu. Näiden kahden tilanteen ero on kuitenkin tunnistettava lainsäädännössä ja nuoren oikeuksien turvaamisessa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että ilman opiskelupaikkaa työpajatoimintaan osallistuvalla oppivelvollisella ei olisi vastaavia opintososiaalisia etuuksia kuin koulutuksessa olevilla oppivelvollisilla. Vanhempainliitto pitää tätä ongelmallisena nuorten yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Ilman opiskelupaikkaa olevat nuoret ovat usein jo lähtökohtaisesti haavoittuvassa asemassa ja tarvitsevat tukea koulutukseen kiinnittymisessä. Erityisesti opiskeluhuollon palvelujen, maksuttoman ruokailun ja työpajatoimintaan osallistumisen edellyttämien matkojen kustannusten osalta on varmistettava, ettei nuoren mahdollisuus osallistua toimintaan tai saada tarvitsemaansa tukea riipu hänen tai hänen perheensä taloudellisesta tilanteesta.

Työpajajaksolle osallistuminen ei saa riippua perheen taloudellisesta tilanteesta. Nuorelle on turvattava maksuton ateria, tarpeellisten matkojen kustannusten kattaminen sekä hänen tarvitsemansa hyvinvoinnin ja mielenterveyden tuki. Opiskeluhuollon ulkopuolelle jäävän nuoren palvelujen jatkuvuus ja niistä vastaava taho on määriteltävä selkeästi. Erityisesti on ehkäistävä jo alkaneiden tukisuhteiden katkeamista siirtymävaiheessa. Vanhempainliitto ei pidä vertailua ylioppilastutkintoa ilman lukiokoulutukseen osallistumista suorittaviin riittävänä perusteluna etuuksien rajaamiselle. Opiskelupaikkaa vailla olevan nuoren osallistumisen esteet ja tuen tarpeet on arvioitava hänen tosiasiallisen tilanteensa perusteella.

Lisäksi on huomioitava, ettei väliaikainen työpajajakso pidennä nuoren oikeutta maksuttomaan koulutukseen. Vaikka nuoren koulutuspolkuun sisältyisi hänestä riippumattomia katkoksia tai oman koulutuspolun löytämiseen tarvittaisiin tavallista enemmän aikaa, oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyy laissa säädetyn aikarajan mukaisesti. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, ettei työpajajakso muodostu nuoren

koulutuspolkua tarpeettomasti pitkittäväksi välivaiheeksi, vaan sen aikana varmistetaan riittävä yksilöllinen ohjaus ja suunnitelmallinen siirtyminen koulutukseen.

Lisäksi on huomioitava, että maksuttoman koulutuksen määräaika kuluu myös silloin, kun nuori osallistuu työpajavalmennukseen ilman opiskelupaikkaa. Vaikka maksuttomuutta voidaan pidentää laissa säädetyillä perusteilla, työpajajakso ei esityksen mukaan itsessään oikeuta pidennykseen. Vanhempainliitto esittää, että työpajajakson ja opiskelupaikan odottamisen vaikutus maksuttoman koulutuksen kestoon arvioidaan ja tarvittavat muutokset tehdään. Nuori ei saa menettää tosiasiallista mahdollisuutta tutkinnon maksuttomaan suorittamiseen sen vuoksi, ettei hänelle ole järjestynyt soveltuvaa opiskelupaikkaa.

Vanhempainliitto korostaa, että hallituksen esityksen mukainen kahden kuukauden määräaika lasketaan asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun alkamisesta, eikä työpajatoimintaan ohjaaminen saa käynnistää uutta määräaikaa tai viivästyttää opiskelupaikan järjestämistä. Mikäli nuori tarvitsee pidempiaikaista työpajatyöskentelyä, sitä tulee voida toteuttaa koulutuksen järjestäjän kanssa sovittuna oppimisympäristönä nuoren säilyttäessä opiskeluoikeutensa.

Vanhempainliitto esittää, että työpajajakson aikainen yhteistyö alaikäisen nuoren huoltajien kanssa turvataan nimenomaisesti lainsäädännössä. Vaikka asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuu jatkuu työpajajakson aikana ja nykyiseen sääntelyyn sisältyy velvollisuus selvittää nuoren tilannetta ja tuen tarvetta yhdessä nuoren ja hänen huoltajansa kanssa, tulee varmistaa, että yhteistyö toteutuu käytännössä myös työpajatoiminnan, asuinkunnan, mahdollisen koulutuksen järjestäjän ja kodin välillä.

Työpajajakson alussa tulee laatia yhdessä nuoren ja hänen huoltajansa kanssa yksilöllinen suunnitelma, jossa määritellään jakson tavoitteet, nuoren tarvitsema tuki, yhteydenpidon käytännöt sekä suunnitelma koulutukseen siirtymisestä. Jokaiselle työpajalla oppivelvollisuutta suorittavalle nuorelle tulee nimetä asuinkunnassa vastuuhenkilö, jonka yhteystiedot annetaan nuorelle ja hänen huoltajalleen. Vastuuhenkilön tehtävänä on koordinoida eri toimijoiden yhteistyötä sekä seurata työpajajakson toteutumista ja opiskelupaikan järjestymistä. Työpajajakson päättyessä tulee varmistaa, että nuori tosiasiallisesti aloittaa seuraavassa koulutuksessa ja saa siellä tarvitsemansa tuen. Huoltajille on myös annettava ymmärrettävää tietoa siitä, miten työpajajakso vaikuttaa nuoren oikeuksiin, etuuksiin ja palveluihin.

Vanhempainliitto pitää ongelmallisena, ettei työpajatoimintaan osallistuminen näy oppivelvollisuuden seuranta- ja valvontapalvelussa. Nuoren tilanteen seuranta ja eri toimijoiden välinen välttämätön tiedonkulku on varmistettava jo ennen uudistuksen voimaantuloa. Rekisterilainsäädännön myöhempi kehittäminen ei saa johtaa tilanteeseen, jossa tieto nuoren osallistumisesta työpajatoimintaan tai siirtymisestä koulutukseen jää puutteelliseksi.

Yhteistyön tulee toteutua yhdenvertaisesti myös monikielisten perheiden sekä niiden huoltajien kohdalla, joille suomalainen koulutus- ja palvelujärjestelmä on vieras. Tämä edellyttää selkeää ja ymmärrettävää viestintää sekä tarvittaessa tulkkausta. **Nuoren tarvitseman tuen ja palvelujen yhteensovittaminen ei saa jäädä nuoren tai hänen perheensä vastuulle**, vaan eri toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonkulun on oltava suunnitelmallista.

Vanhempainliitto korostaa, että työpajatoiminnan sisällyttäminen oppivelvollisuuden suorittamistapoihin edellyttää nuoren oikeuksien ja tosiasiallisten osallistumismahdollisuuksien turvaamista. Se, minkälaista koulutusmuotoa työpajatoiminnasta esitetään, jää esityksen perusteella epäselväksi. Vaikka sen sääntelyä ei voitaisi kaikilta osin rinnastaa oppilaitoksissa järjestettävään koulutukseen, ei tilanne kuitenkaan saa johtaa siihen, että ilman opiskelupaikkaa olevat oppivelvolliset jäävät tarvitsemiensa palvelujen ja tuen ulkopuolelle. Työpajajakson tulee olla turvallinen, tavoitteellinen ja lyhytaikainen ratkaisu, joka tukee nuoren hyvinvointia ja kiinnittymistä koulutukseen.

Esitys ei poista oppivelvollisuuteen liittyviä heikkouksia

Esitys nuorten työpajatoiminnan sisällyttämisestä oppivelvollisuuslakiin ilman, että nuorten oikeuksia turvataan yhdenvertaisella tavalla muihin oppivelvollisiin nähden, kertoo laajemmin oppivelvollisuuteen liittyvistä heikkouksista.

Oppivelvollisuusuudistuksen tavoitteena on ollut (esityksen s. 4) ”nostaa koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle nuorelle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Tavoitteena on, että jokainen perusopetuksen päättävä nuori suorittaisi toisen asteen tutkinnon. Toisen asteen tutkinnon suorittaminen edistää henkilön työllistymistä ja yhteiskuntaan osallistumista.” Uudistus on kuitenkin toteutettu sääntelemällä nuorille velvollisuus hakeutua oppivelvollisuuskoulutukseen peruskoulun jälkeen ilman, että kunnilla tai valtiolla on velvollisuus turvata koulutukseen pääsy nuorten kykyjen ja erityisten tarpeiden mukaisesti, eli nuorten perustuslain 16.2 §:n mukaisesti kaikkialla Suomessa.

Vaikka kunnalla on viimekädessä ohjaus- ja valvontavastuu oppivelvollisuuden suorittamisesta, ei siihen liity velvollisuutta järjestää tutkintokoulutusta eli lukio- ja ammatillista koulutusta nuorten tarpeita vastaavasti. Kunnalla on velvollisuus osoittaa koulutuspaikka TUVA- ja TELMA-koulutuksesta, mikä voi olla nuoren tilanne huomioiden paras koulutusmuoto tilanteeseen. Samaan aikana TUVA-koulutukseen osallistuminen voi realisoitua myös silloin, kun alueella ei ole tarpeeksi opiskelupaikkoja tutkintokoulutukseen. Tietoomme on tullut, että osassa Suomea ei toisen asteen koulutuksessa riitä opiskelupaikkaa sellaisillekaan opiskelijoille, jotka suorittavat peruskoulun hyvin arvosanoin. Tilanne aiheuttaa sen, että nuoret, jotka eivät pääse lukioon tai ammatilliseen koulutukseen, jäävät TUVA-koulutuksen varaan. Vaarana on, että monet nuoret ovat vaarassa jäädä ilman

tarvitsemaansa koulutusta ja tukea sen takia, ettei koulutuspaikkoja ole tarjolla. Mahdollisuus suorittaa lukio- ja ammatillisia opintoja tulee toteutua käytännössä järjestäjästä tai alueesta riippumatta. Nuoren ja huoltajan on saatava vaihtoehdoista ymmärrettävää ohjausta. Nykytilanne asettaa nuoret eri alueilla eriarvoiseen asemaan, sillä koulutusmahdollisuudet ovat opetuksen järjestäjien omien päätösten varassa, vaikka kyse on oppivelvollisuuskoulutuksesta.

Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön varmistaminen

Viimeisimmässä toisen asteen Vanhempien barometri -kyselyssä (2026) korostui kokemus siitä, että kodin ja oppilaitoksen välinen suhde muuttuu merkittävästi, kun nuori siirtyy peruskoulusta toiselle asteelle. Ainoastaan 51 prosenttia vastaajista koki, että vanhemman ja opettajien välistä henkilökohtaista yhteydenpitoa on riittävästi. Moni vanhempi toi esiin, että yhteistyö on toisella asteella vähäistä tai sitä ei ole lainkaan, mikä vaikuttaa vanhempien mahdollisuuksiin tukea nuoren opintoja tai opintoihin kiinnittymistä kotona.

Vaikka sekä lukiossa, ammatillisessa että TUVA-koulutuksessa säännellään yhteistyöstä huoltajien kanssa, tulisi tähän kiinnittää laajemmin huomiota. Peruskoulun jälkeen nuoret ovat edelleen alaikäisiä, eikä heidän voida olettaa olevan täysin itsenäisiä peruskoulusta valmistuttuaan. Ottaen huomioon oppivelvollisuuskoulutuksen tavoitteet, on olennaista varmistaa yhteistyö huoltajan kanssa myös niissä kohdin, kun nuori jää koulutuksen ulkopuolelle tai hän muutoin etsii omaa koulutuspolkuaan useamman mutkan kautta. Vaikka esimerkiksi asuinkunnan ohjausvastuuseen sisältyy yhteistyö vanhempien kanssa, ei esitetyssä sääntelyssä nuorten työpajatoimintaa koskien esitetä yhteistyötä huoltajiin päin.

Riittävään ohjaukseen ja huoltajayhteistyöhön on oltava riittävästi resursseja. Lisäksi tarvitaan seurantaa koulutukseen siirtymisestä, tuen jatkuvuudesta ja perheille aiheutuvista mahdollisista kustannuksista.

Vanhempainliitto korostaa, että oppivelvollisuutta koskevien velvoitteiden rinnalla on turvattava nuoren tosiasiallinen mahdollisuus saada koulutusta, ohjausta ja tarvitsemaansa tukea. Työpajajakso voi toimia siltana koulutukseen, jos osallistumisen kustannukset, palvelujen jatkuvuus ja jatkopolku on varmistettu. Nuoren oma osallisuus ja yhteistyö huoltajien kanssa tulee turvata kaikissa siirtymävaiheissa. Nuoren tai hänen perheensä vastuulle ei saa jäädä eri toimijoiden työn yhteensovittaminen.

Kirjallisuus:

Suomen Vanhempainliitto & Förbundet Hem och Skola i Finland (2026). Vanhempien barometri 2026 – toinen aste. Vanhempien kokemuksia nuorten hyvinvoinnista, koulunkäynnistä, kodin ja koulun yhteistyöstä sekä vanhemmuudesta toisella asteella. https://vanhempainliitto.fi/tietoa-liitosta/vanhempien-barometri/

Suomen Vanhempainliitto ry.